

Hoe staat de pedagoog in het vondelingenvraagstuk?

Een paar maanden geleden zijn er verschillende baby's te vondeling gelegd. In de kranten en het nieuws werden deze vondelingen breed uitgemeten. De maatschappij reageerde negatief op deze berichtgeving. De publieke discussie en roep om actie lijken er niet meer te zijn. Er is naar mijn idee echter wel actie nodig.

Straks zal ik toelichten hoe je als pedagoog een rol kunt spelen in deze specifieke situatie, maar eerst zal ik de bestaande situatie en wet- en regelgeving toelichten.

De betrokken partijen

Allereerst bespreken we stap voor stap de verschillende partijen in het vraagstuk, omdat zij allemaal mogelijke samenwerkingspartners zijn.

Voordat het kind is gevonden zijn er verschillende partijen in actie geweest. Zij richten zich op de preventie van het te vondeling leggen en het begeleiden van moeders die afstand willen doen van hun ongebooren kind, zogenaamde afstandsmoeders. De grootste partijen op landelijke niveau hierin zijn Fiom en SIRIZ. Beide instellingen op regionaal niveau nauw verweven zijn met lokale instellingen. Gezamenlijk werken zij aan de preventie, signalering en begeleiding van potentiële afstandsmoeders. In hun aanpak speelt de afkomst van het kind een grote rol. Hierdoor is het niet mogelijk om anoniem afstand te doen van een kind. (FIOM, 2015)

Een derde landelijke partij is Stichting de Beschermd Wieg, hierna SBW. Deze stichting richt zich in tegenstellen tot Fiom en Siriz daarnaast ook op anonimiteit. De stichting ondersteunt particulieren die zich willen inzetten voor vondelingen. Samen hebben zij zogenaamde vondelingenkamers geopend waar, op verschillende locaties in Nederland, kinderen veilig achtergelaten kunnen worden. Dit kan door het kind achter te laten in een speciale ruimte waarin een wieg, een stoel en tafel zijn geplaatst. In de ruimte is een knop geplaatst waarmee contact kan worden gezocht met de 'kamer moeder' van de vondelingenkamer. De moeder die haar kind wil achterlaten kan anoniem overleggen met de beheerder en eventueel hulp vragen. Er is echter ook de mogelijkheid om niet op de knop te drukken en het kind in het wiegje achter te laten. Er is een camera aanwezig, waarmee de beheerder kan zien of er daadwerkelijk een kindje is achtergelaten en hoe het met het kindje gaat. Deze camera is alleen gericht op het ledikantje en zo geplaatst dat er niet op te zien is wie het kind in het wiegje plaatst, waarmee anonimiteit is gewaarborgd. Doordat de stichting de vondelingen in eerste instantie door particulieren laat opvangen, kan het initiatief gezien worden als een onderdeel van de pedagogische civil society. De vrijwilligers nemen de eerste stap in de opvoeding en ontwikkeling van een kind door het zorgen voor een veilige omgeving.

Recent is door de samenwerking van SBW met het Isala ziekenhuis in Zwolle, hierna Isala genoemd, de rol van de stichting en de maatschappelijke visie op het vondelingenvraagstuk veranderd. Het Isala is het eerste ziekenhuis in Nederland dat een vondelingenkamer opent. Waarmee het niet meer een puur particulier initiatief betreft. Daarnaast is het de eerste professionele omgeving die het mogelijk maakt om anoniem afstand te doen en die stelt dat het recht om te leven meer prioriteit heeft dan het recht om te weten wie de ouders zijn. (Isala Zwolle, 2015)

Landelijk protocol

Voor de vondst van een vondeling is een landelijk protocol opgesteld. De vindsters van de baby moeten een melding doen bij de politie en het kindje zo snel mogelijk naar een arts of ziekenhuis brengen. De arts onderzoekt het kindje en neemt de benodigde medische stappen. De politie doet een melding bij de Raad van de Kinderbescherming (hierna de raad genoemd) en zal daarnaast een strafrechtelijk onderzoek starten. Hierover meer bij de wet- en regelgeving. De raad vraagt tijdelijke voogdij aan bij de rechter en wijst een voogd aan. De voogd neemt de zorg voor het kind op zich en plaatst het in een tijdelijk pleeggezin. De raad vraagt vervolgens de volledige voogdij aan en geeft het kind op ter adoptie. Om de voogdij te regelen, heeft het kind een naam nodig. De burgemeester van de gemeente waarin het kind is gevonden doet aangifte bij het bevolkingsregister en geeft het kind zijn naam.

Wet- en regelgeving

Naast de instellingen die preventief en reactief werken, zijn andere partijen betrokken op het gebied van wet- en regelgeving. Naar aanleiding van kamervragen heeft het Ministerie van Veiligheid en Justitie aangegeven geen standpunt in te nemen tot er daadwerkelijk een kind wordt achtergelaten (Dijkhoff, 2015). Het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie (WBOM) heeft geconcludeerd dat het neerleggen van een kind in een vondelingenkamer en het beschikbaar stellen van een kamer strafbaar is op basis van artikel 236 van het Nederlands strafrecht (WBOM, 2013). In dit artikel wordt het strafbaar gesteld om de afkomst van een persoon onzeker te maken. Dit betekent dat wanneer een persoon het te vondeling leggen van een kind faciliteert, er aan bij draagt dat het kind op latere leeftijd niet weet wat zijn of haar afkomst is. Dit is pas strafbaar wanneer de afkomst van een persoon in twijfel wordt getrokken en de rechter hiermee instemt (wetboek van Strafrecht).

Voor de Nederlandse wet is "degene die een kind beneden de leeftijd van zeven jaar te vondeling legt of verlaat met het oogmerk zich er van te ontdoen" strafbaar. Volgens artikel 256 staat op het verlaten van een hulpbehoevend persoon, wat gebeurt als een kind te vondeling wordt gelegd, een gevangenisstraf van maximaal 4 jaar en 6 maanden of een geldboete van maximaal €20.250,-. Als het kind door één van de ouders wordt achtergelaten, dan kan de straf met een derde worden verhoogd aldus artikel 258. Gebeurt dit echter uit angst voor de ontdekking van de zwangerschap, dan wordt de straf gehalveerd, aldus artikel 259. Daarnaast kan de rechter de ouder uit de gerechtelijke macht zetten, waarmee de ouder de voogdij verliest aldus artikel 260 (wetboek van Strafrecht). In de gemeenten waar kamers zijn geopend worden de kamers gedoogd in afwachting van nationaal beleid. (Gemeente Papendrecht, 2015) Dit geldt ook voor het Isala. (Isala Zwolle, 2015)

De raad (2015) is tegenstander van vondelingenkamers, omdat dat moeders af zien van begeleiding in een eerder stadium en de drempel voor het te vondeling leggen te laag wordt. Zij delen de mening van Siriz en Fiom dat het belangrijk is preventief in actie te komen.

Barbara Muller, de oprichtster van SBW, pleit voor de komst van vondelingenkamers, omdat het een uiterste redmiddel biedt voor baby's van radeloze moeders (Stichting de beschermde wieg, 2015). Haar visie wordt ondersteund door verschillende personen die zelf te vondeling zijn gelegd (o.a. (Stichting de Beschermde wieg, 2015), (Sollart, 2015) en (Brink, 2015)). In deze visie wordt het recht om te leven centraal gezet. Zij pleit voor een wetwijziging waardoor er rekening wordt gehouden met de plaats waar de vondeling is achtergelaten. Als een kind op een veilige manier, zoals in een vondelingenkamer, wordt achtergelaten zou dit volgens haar niet strafbaar moeten zijn.

In het internationaal verdrag inzake de rechten van het kind zijn zowel het recht op leven en ontwikkeling (artikel 6) als het recht op naam en nationaliteit (artikel 8) en het recht op identiteit (artikel 8) benoemd (Kinderrechtencollectief, 2015). Dit betekent dat in alle landen die het verdrag hebben ondertekend, ieder kind recht heeft op leven, een naam en nationaliteit en het recht heeft om te weten wat zijn of haar afkomst is.

Het effect op de ontwikkeling en opvoeding

Het effect van het in Nederland of in het buitenland te worden geplaatst op de ontwikkeling, opvoeding en gesteldheid van een kind is niet in de literatuur terug te vinden. Daarom is gekeken naar de laatste stap die een kind doorloopt in het plaatsingsproces, namelijk de adoptie. Bij de adoptie van een kind en de jaren daarna blijkt hechting een grote rol te spelen. In verschillende onderzoeken verwachtte men hechtings- en gedragsproblemen als gevolg van het afstand doen van de moeder. Volgens onderzoek van Van IJzerdoorn (2008) komen geadopteerde kinderen veel vaker met GGZ-instellingen in aanraking dan hun niet-geadopteerde leeftijdsgenoten. Qua gedragsproblematiek blijkt het verschil tussen de twee groepen klein te zijn. Factoren als hechting zijn snel vergelijkbaar met leeftijdsgenoten.

Hechting is de verwachting die een kind heeft van mensen in zijn omgeving wanneer het kind in nood verkeert. Deze verwachting groeit uit tot het basale verwachtingspatroon van vertrouwen en wantrouwen als volwassene. Dit is een belangrijke basis in de ontwikkeling van een kind (Delfos, 1999). Volgens Bowlby heeft een goed gehecht kind meer kans op een gelukkig bestaan dan kans op een verstoorde ontwikkeling. Wanneer het kind door zijn moeder te worden geplaatst wordt, ontstaat er een breuk met de hechtingspersoon van het kind. Het effect van een breuk kan een storing veroorzaken in de ontwikkeling van het basale verwachtingspatroon. De uiting van deze storing is afhankelijk van de ontwikkelingsfase van het kind. Het kind kan in een ontwikkelingsfase blijven steken dat het op het moment van de breuk doormaakte. Dit kan op verschillende ontwikkelingsgebieden tot uiting komen. De sensitieve periode voor het ontstaan van dit verwachtingspatroon is in de eerste 4 levensjaren. Buiten deze periode is het herstel van de gestoorde hechting erg moeizaam en alleen mogelijk door onvoorwaardelijke liefde te geven. (Delfos, 1999) Doordat de meeste plaatsingen in Nederland als baby van een paar dagen oud te worden geplaatst worden, bevinden zij zich in de beginfasen van de sensitieve periode en in theorie zou dit betekenen dat er qua hechting op latere leeftijd geen of weinig problemen voorkomen. Zonder onderzoek is dit echter niet met zekerheid te zeggen.

Maatschappelijke trends en pedagogische ontwikkelingen

Ondanks de stilte rondom plaatsingsvraagstuk blijft deze actueel bij de huidige maatschappelijke trends en bij de huidige pedagogische ontwikkelingen. Dit komt mede door de aankondiging van de opening van de plaatsingskamer bij het Isala.

Ik begin met het bespreken van de pedagogische civil society, zoals eerder bij SBW genoemd. De kern van deze ontwikkeling is dat gezinnen in hun eigen kracht worden gezet en dat daar omheen een lokaal netwerk van vrijwilligers zoals familie en buren ontstaat die de gezinnen ondersteunt. De professionals houden hierbij meer afstand. Een plaatsingskamer die reeds beschikbaar is, kan als onderdeel van dit netwerk worden gezien.

Doordat het Isala heeft besloten om een plaatsingskamer te openen, kan worden opgemaakt dat de maatschappij hier vraag naar heeft. Dit is ook terug te zien in de poll die in september 2015 is gehouden op de site van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI). Hierin gaf een meerderheid van 55% aan dat zij voor een plaatsingskamer in iedere gemeente zijn. (Nederlands Jeugd Instituut, 2015)

Positionering van de Pedagoog

Pedagogen zijn experts in het bieden van opvoedingsondersteuning aan ouders en ontwikkelingsstimulering aan kinderen. Dit vertaalt zich in het doel dat ieder kind in een veilige omgeving alle mogelijkheden aangeboden krijgt om zich op alle gebieden te ontwikkelen en dat de ouders hierbij ondersteuning van een pedagoog krijgen.

Als we kijken naar de situatie waarin een kind mogelijk te vondeling wordt gelegd, zijn er verschillende manieren waarop een pedagoog een rol kan spelen. Een pedagoog hoeft namelijk niet de specifieke taak 'de preventie van vondelingen' of 'het begeleiden van vondelingen' aangewezen te krijgen. De eerste stap, namelijk het signaleren van risicomoeders, zal altijd naast andere taken plaats vinden. Neem als voorbeeld een lid van een zorgteam van een MBO. De hoofdtaak zal het begeleiden van leerlingen in hun schoolloopbaan zijn. Het is echter mogelijk dat een leerling zwanger is en aangeeft dat alles goedkomt. Deze opmerking kun je als pedagoog negeren, omdat de schoolloopbaan geen gevaar lijkt te lopen. Het zou beter zijn om door te vragen naar de exacte plannen van de leerling. Minder duidelijk, maar evengoed een signaal, is een persoon die steeds wijdere kleding gaat dragen. Een dergelijk persoon kan een leerling zijn, maar ook een ouder, een collega of een cursist.

Gerichte preventie is een mogelijke taak voor een pedagoog. Zo zou je als pedagoog trainingen kunnen geven over wat er komt kijken tijdens en na de zwangerschap. Dit soort trainingen zijn er al voor volwassenen die bewust kiezen voor het krijgen van kinderen. Met de kennis van die pedagogen hebben over de belevingswereld van kinderen, tieners en adolescenten zouden deze trainingen ook aan hen gegeven kunnen worden. Deze doelgroepen weten dan wat hen in de toekomst te wachten staat. Vanuit verschillende instellingen wordt seksuele voorlichting aan alle leeftijden aangeboden. Hierin ontbreekt echter de impact die de komst van een kind op de moeder en het gezin heeft.

In de programma's ontbreekt ook de informatie over de mogelijkheden om afstand te doen van een baby. Hiervoor zijn twee oorzaken mogelijk. De eerste is de afkeer van de maatschappij voor het openlijke bespreken van seksualiteit en het afstand doen van een kind. De tweede oorzaak is de angst van professionals voor het verlagen van de drempel om een kind te vondeling te leggen. Om deze informatie in de programma's te laten opnemen, kan de pedagoog met zowel regionale als landelijke programma's en instellingen samenwerken. Daarbij zal samenwerking met Fiom en SIRIZ centraal moeten staan. Op dit moment is er geen samenwerking bekend tussen deze twee instellingen en een groep pedagogen zoals bijvoorbeeld vanuit de Nederlandse Vereniging voor Pedagogie en Onderwijskundigen (NVO). Mijn verwachting is echter wel dat wanneer een van de partijen zal aangeven dat zij geïnteresseerd zijn in een samenwerking, de andere partijen zullen volgen.

Naast de hierboven genoemde signalerings- en preventiemogelijkheden is er voor pedagogen ook de rol van onderzoeker mogelijk. In de literatuur is beperkt geschreven over het effect van het in Nederland te vondeling gelegd zijn. Pedagogen zouden hier onderzoek naar kunnen doen. Een dergelijk onderzoek wordt door twee factoren tegengewerkt. De namen en status van vondelingen zijn tot 2003 niet of nauwelijks geregistreerd. Hierdoor is alleen op basis van berichten in de media een telling te maken. (NIDAA, 2015) Na 2003 heeft de raad bekend gemaakt dat er jaarlijks 1 a 2 vondelingen bij hen worden gemeld. Exacte cijfers worden net als verdere informatie over de vondelingen in verband met hun privacy niet bekend gemaakt.

Conclusie

Ik vind dat de pedagoog binnen het vondelingenvraagstuk op microniveau bij ieder contact een signalerende en preventieve taak heeft naast zijn officiële taakaanstelling. Op mesoniveau kan de

pedagoog samenwerken met lokale instellingen en instanties om hun programma af te stemmen op kinderen, jongeren en adolescenten. Op landelijk niveau kan een pedagoog in samenwerking met verschillende instellingen een landelijk plan voor de preventie en educatie opstellen. Daarnaast kan een pedagoog onderzoek doen naar de effecten van het in Nederland te vondeling gelegd zijn op de ontwikkeling en opvoeding van het kind. Dit sluit aan op de manier waarop de pedagoog zich in dit vraagstuk zou moeten profileren: de expert op het gebied van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering.

Studiebolletje (studiebolletje.wordpress.com)